

נהלך אחר

אורות של אמונה לדרך החיים

החדתא

מלוקט מדברות
קדשו ותורתו של
האדמו"ר רבי דוד חי
אביחצירא שליט"א

גיליון כ
פרשת ראה תשפ"ו

בצל האמונה

פרקי חינוך לחיים של רועה ושלוה

בכל משלח ידר' - גבולות ההשתדלות ושלוות הבוטח

המס הקצוב של ההשתדלות

אחד הניסיונות התמידיים המלווים את האדם בעולמו הוא המרוץ אחר הפרנסה. טבעו של עולם הוא שהאדם רואה את הישגיו כפועל יוצא של גייעתו, מאמציו וכשרונותיו. אולם, גדולי ישראל לאורך הדורות האירו בפניו את המבט הטוהר של פנימיות התורה. ההשתדלות שאדם עושה בעולם הזה אינה אלא "מס" שעליו לשלם בעקבות חטא אדם הראשון, אך היא בשום פנים ואופן אינה צינור השפע עצמו. מזונותיו של האדם קצובים מראש, ומי שמבין שההשתדלות היא רק כלי כדי לאפשר לברכת השם לחול עליו, משוחרר מהחרדה ומהרדיפה אחר ריבוי נכסים, וזוכה לשלוות נפש אמיתית של בעל ביטחון.

ההשתדלות היא רק כלי לברכה

המשנה במסכת אבות (פ"ב מ"ז) מלמדת מרבה נכסים, מרבה דאגה. יש לבאר זאת לאור דרך ההשתדלות שמחויב בה האדם לפרנסתו, כמו שכתוב בפרשתנו (דברים טו, יח) וברכה ה' אלקיך בכל אשר תעשה. הרי שברכת השם תחול דווקא על מעשי ידי האדם, אשר הם ההכנה והכלי להשגת ברכת השם. וכן דרשו בספרי (ראה פסקא קט), וברכה יכול אף כשיושב ובטל, תלמוד לומר בכל אשר תעשה.

חובת העשייה נגזרה מחטא אדם הראשון. כפי שאמר לו הקדוש ברוך הוא (בראשית ג, יט) בְּזַעַת אֶפֶיךָ תֹאכַל לֶחֶם. ואם כן קשה, כיצד מתקיימת קללה זו בעשירים גדולים שאינם נזקקים לזיעת אפיים כלל כדי להשיג את פרנסתם. אלא כיוון שאמרו מרבה נכסים מרבה דאגה, הרי שבדאגה ובטורח התמידית הזו, מתקיים בהם הכתוב בְּזַעַת אֶפֶיךָ.

מורבה דאגה מיותרת ולא מועילה

לימוד גדול יש לנו ממשנה זו, כי יש לו לאדם לדעת שכל מה שיעשה בהשתדלותו לפרנסה אינו מועיל ואינו מוריד. הסיבה שיש לו לעסוק במציאת טרף לביתו היא רק משום שכן היא גזירת מלך עליון שיהיה עוסק באיזו

מלאכה, אך המלאכה אינה הסיבה שדרכה מגיעה פרנסתו באמת. ייתכן שאדם ישקיע את כל מירצו במקום מסוים, ולבסוף יתפרנס ממקום אחר לגמרי. רצון השם הוא שהאדם יעשה את ההשתדלות, אך הוא יתברך ימציא לו את מזונותיו בדרך הידועה לפניו.

כן כתב בספר **חובות הלבבות** (שער הביטחון פ"ג), ואל יחשוב כי טרפו מועמד על סיבה ידועה, ושם תימנע הסיבה ההיא ממנו לא יבוא בסיבה אחרת, אלא יבטח על האלוהים בטרפו, וידע כי הסיבות כולן אצל הבורא שוות, יטרפנו כמה שירצה מן ובעת שירצה מאיזה עניין שירצה. ואם אינו חי בהרגשה טהורה זו, מתקיים בו בפשטות מרבה נכסים מרבה דאגה, שכן הוא תמיד בחול על ממונו להוסיף כהנה וכהנה, ובסך הכל מביא על עצמו עוד דאגות.

הריגה מההשתדלות מביאה לחוצאות

רעיון נפלא הסבירו בזה, שהנה בגמרא אמרו (בצה טז, א) כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכיפורים. כיוון שכן, אדם המרבה בהשתדלותו יתר על המידה, והרוויח כסף רב יותר ממה שקצבו לו בשמיים, בהכרח יוציא את הממון הנוסף הזה על דברים שלא היו מלכתחילה בקצבתו. כגון שיצטרך להוציא את כספו על רפואה חס ושלום, או שיפסיד מכספו בכל מיני נזקים ומקרים לא צפויים.

כדרך שאמרו בגמרא, שאם קצבו לעולם סך 'גשמי ברכה' וחזרו בהם בני ישראל וקלקלו את מעשיהם, מוריד הקדוש ברוך הוא את הגשם שלא בזמן שהעולם צריך לו ובמקום שלא נצרך לגשמים. כך בדיוק קורה אם נקצב לאדם בראש השנה סכום מסוים, והוא מוסיף על ההשתדלות, מוליך הקדוש ברוך הוא את התוספת שנוספה לו וממציא לו חוצאות. ובה מבואר אמרת משנתנו מרבה נכסים מרבה דאגה, כי האדם המרבה בהשתדלות מיותרת מרבה לו דאגה בכל מיני מקרים שיבואו עליו כדי לכלות את אותו ממון.

וכן מבוארים הדברים בבהירות בספר **המשך בעמוד הבא**

נהלך אחר

פניני דעת
לנתיבות חיי היום

הכל משלו יתברך - להיות צינור לשפע השם

הנותנת. לכן יש לו לשבח ולהודות לבורא יתברך, וזהו דברי המשנה תן לו משלו שאתה ושלך שלו.

חינוך עצום לדברים מציעו בספר **שלה חק** (פרשת ראה דרך חיים ותוכחות מוסר), שכתב ביאור נפלא על תוספת אותיות הכ"ף בפסוק איש כמתנת ידו כבִּרְכַּת ה'. אל יחשוב האדם כשהוא מפור ונותן שהיא מתנת ידו ממש, כי משל הקדוש ברוך הוא הוא שהזמין לו, וזהו שכתוב כְּמַתַּנְתָּ יְדוֹ וְלֹא מִתַּנֶּת יְדוֹ מִמֶּנּוּ.

פשיטת היד של העני - חסרון באמונה

בזה יובנו גם דברי המשנה (שבת ב, א) שאם פשט העני את ידו לפניו ונתן או נטל מתוך ידו של בעל הבית, העני חייב. ולכאורה קשה, מדוע פותחת המשנה בחיוב העני בעוד שיש אופנים שבעל הבית חייב, וכי אין די בכל הצער שהיה מנת חלקו של העני עד שהוצרך לפשוט ידו לצדקה. אלא שהיה עליו להבין כי כל מה שיקבל הוא מאת המקום ברוך הוא, ואם היה זוכר מזה לא היה מושיט ידו, שכן הקדוש ברוך הוא זימן לו צרכיו גם אם לא יפשוט ידו מעצמו, ועל כן העני חייב.

וכפי שמביא בספר **אגרא דפרקא** (אות יד) בשם הרמב"ק **רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב** ע"ה, שהקשו לפניו שאלה זן, ואמר שגם במתיבתא דרקינא הקשו כן. והשיבו שם, שכיוון שעשה העני השתדלות יתירה, לפיכך הוא חייב.

הוראה למעשה:

מבט זה משנה לחלוטין את הגישה שלנו אל הממון ואל ההשתדלות. בפעם הבאה שאנו ניגשים לתת צדקה או להפריש מעשר כספים, לא נרגיש שאנו חסרים או מוותרים על משהו שהוא שלנו, אלא נשמח על הזכות האדירה להיות הצינור והיד של בורא עולם להעברת השפע. ומן העבר השני, כאשר אנו זקוקים לשיעור או לפרנסה, לא נרדוף אחר השתדלות יתירה, אלא נזכור שבורא עולם הוא הנותן והמפרנס, והוא זימן לנו את צרכינו במתינות ובכבוד.

האדם כגובר נאמן של הבורא האדם בעולמו נוטה לעיתים לנכס לעצמו את רכשו, את כספו ואת הצלחותיו. אך האמת הטהורה המאירה מתוך פנימיות התורה היא, כי אין לאדם משלו מאומה. כל השפע, הכישרונות והממון המופקדים בידיו, אינם אלא פיקדון מאת הבורא יתברך, שמינה אותנו להיות גוברים נאמנים לחלק מברכתו לעולם. כאשר יהודי מפנים הכרה זו, הוא מבין שכל נתינה שלו היא בעצם החזרת הפיקדון לבעליו, והוא זוכה לתת צדקה מתוך שמחה ורחבות הלב, בידיעה ברורה שהוא רק מעביר הלאה את מה שניתן לו במתנה.

הכל משלו יתברך והאדם הוא רק היד הנותנת

על האדם לדעת כי כל אשר לו הוא מהשם יתברך, וכדברי התנא תן לו משלו שאתה ושלך שלו. נמשל הדבר לראובן הנותן לשמעון חפץ כלשהו, הרי שמעון אינו אומר תודה לידו של ראובן, שכן היד שייכת לראובן והוא הנותן. כך גם כשאדם מקבל מתנה מחברו או מאדם הממונה עליו שנותן לו את שכרו, אין חברו הנותן כי אם בורא העולם, והחבר או המעסיק הוא רק היד הנותנת.

זהו לשון קודשו של ספר **השבט מוסר** (פרק א, יז), שישים האדם בליבו שהקדוש ברוך הוא העשירו רק כדי להשימו אפטרופוס על העניים. ואם ימצא המלך שזהו אפטרופוס בלתי הנון, שאוכל ממון העניים לעצמו, יסיר אותו וישים אחר תחתיו.

איש כמתנת ידו - הכל שייך לבורא

כן נרמז בכתוב בפרשתנו (דברים טז, יז) איש כמתנת ידו כבִּרְכַּת ה' אלקיך אשר נתן לך. מאחר שכל מה שיש לו לאדם הוא כברכת השם הנותן לו, והוא נמשל רק ליד המעבירה, לכן מבקש השם שבעליית הרגלים יביא האדם את מתנת ידו דווקא. שהרי כל מה שיש לו אינו נקרא מתנתו שלו, כי הכל שייך להשם, ותפקיד האדם הוא רק לשמש כיד

משלחן המלכים

עבודות והנהגות מגדולי הדורות

רק בעולם הזה יש קושיות - המבט מעלמא דקשוט על מאורעות החיים

בעולם הדמיון ייראה כדן

הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל מאפסא ע"ה, האוהב ישראל, חי בדור הגון שקיים תורה עבודה וגמילות חסדים. אף על פי כן, פקדה את העולם שנת יוקר וחולאים רבים רחמנא ליצלו, וביותר סבלו עם ישראל המדוקדקים בעניות. היה הדבר בעיניו של הרב הקדוש לפלא, מה פשעם של ישראל שהקדוש ברוך הוא שולח עליהם יסורים כהנה.

תוך כדי הרהורי, ראה הרב שתלמידו שהיה גברא רבה חולה מאוד והוא נוטה למות. לקח ממנו תקיעת כף שיבוא מעולם האמת להגיד לו את טעם הדבר, מפני מה נזר עליהם דין קשה כזה.

המתין הרב הקדוש עד שלשים יום והתלמיד לא בא. הלך הרב על קברו של התלמיד ואמר לו, למה לא תקיים תקיעת כף. תוך כדי דיבור נפלה על הרב תנומה, והנה הוא רואה את התלמיד בחלומ. אמר לו התלמיד, דע שמדברים נסתרים שבעולם העליון אסור לגלות, אך פסוק אחד אפשר לך. דוד המלך אמר (תהלים מח) דמינו אלקים חסדך בקרב היכלך. וצריך להבין, אלקים רומז לדין, והאין יאמר אחר כך חסדך. אלא הפירוש הוא כך, דמינו אלקים, כשהאדם כאן בעולם הדמיון ייראה לו שהוא דין. אבל חסדך בקרב היכלך, בבואו לעולם האמת ששם היכל האמת, אז יבין שהכול חסד.

קושיה שמתבטלת בחיבול העליון

מעשה פלא נוסף מובא בספר משנה שכי, על תלמידו של הרמב"ן שחלה ונטה למות. בא אליו הרמב"ן לבקרו ואמר לו, שמע בני, הנה למעלה יש היכל עליון ושם כיסאות למשפט ושם השכינה בעדתם. קח לך קמיע ממני ותיתן אותו לשומר הפתח, ופתחו לך את השערים עד אשר תגיע לאותו היכל עליון. שם תבא אצל פני הקדוש ברוך הוא כמה שאלות עצומות שיש לי על הנהגתו עם עמו ישראל. הרמב"ן נתן לו את השאלות בכתב, ובקש שלאחר מותו יבוא אליו בחלום להגיד לו מה השיבו לו שם.

בצל האמונה

המשך מעמוד קודם

מסילת ישרים (פרק כא), שישלח ירבו על השם לגמרי, כאשר ידע כי ודאי אי אפשר שיחסר לאדם מה שצנע לו. וכן אמרו (ויקרא כב) אין אדם נוגע במוכן לחברו אפילו כמלוא יומא. וכבר יכול היה אדם לשבת ובטל והגזירה שקצבו לו הייתה מתקיימת, אלולא שקדם הקנס לכל בני אדם בזאת אפי' תאכל לחם. ועל כן חייב אדם להשתדל איזו השתדלות לצורך פרנסתו, הרי זה כמס שפורע כל המין האנושי. אך אין ההשתדלות היא המועילה, אלא רק מכשירה את המקום לברכת שמיים שתשרה עליו, ואינו צריך לבלות את ימיו בחריצות מופרות.

אין טעם להרבות השתדלות בשעת דוחק

טעות רווחת יש ביד העולם, החושבים כי כאשר אדם נזקק לסכום כסף גדול, עליו מיד להרבות ולהכפיל את השתדלותו. אך האמת הפוכה היא, ככל שנצרך לממון רב יותר, עליו להבין כי לא תעזור כאן ההשתדלות הרגילה, ועליו להפנים כי הון ומפרנס לכל הוא שידא לו.

כפי שמסופר על הרה"ק רבי יחזקאל משינאווא ע"ה, בעל דברי יחזקאל, שעמד לפני נישואי בתו ונזקק לממון כדי להוצאות התחונה. אך ככל שהרבנית הפצירה בו שיעל איזו השתדלות מיוחדת להשגת הכסף, הרבה הוא יותר בלימודו והוסיף זמנים לעבודת השם. בהזדמנות, כאשר אחיו בא לבקרו, פתח אליו הרבנית שמא יצליח לשכנע את בעלה הצדיק שיעשה דבר מה בעניין. השיבו הדברי יחזקאל, מאחר שישנן הוצאות רבות כל כך, מבין אני שההשתדלות הטבעית לא תועיל. לו היה זה סכום קטן, עוד אפשר היה לומר שהקדוש ברוך הוא דורש ממני להשתדל בהשגתו בדרך הטבע. אך כיוון שעל פי דרך הטבע אינו במציאות שאשיג זאת, כל שעליי לעשות הוא להוסיף קרבה לבורא העולם, כי זאת היא ההשתדלות הטובה ביותר שיש בידי לעשות.

מכאן ניזקק לעבודתו היומיומית, להחדיר בקרבנו כי ההשתדלות היא רק דרישה, אך הקדוש ברוך הוא הוא הון ומפרנס. בפעם הבאה שאנו חשים לחץ כלכלי, דוחק בזמן עבודה, או רצון לקחת על עצמנו עוד פריזקט על חשבון קביעות עיתים לתורה או זמן איכות עם המשפחה, נצטרך לרגע, נשנן לעצמנו, מוזהרתי קצובים מראש השנה, ועוד שעת עבודה תחת לחץ לא היא זו שתביא את הברכה. נשקיע את השתדלותנו במתינות, באמונה וברונו, ונדע בבירור כי רק ברכת שמיים היא המועילה למלא את כל משאלותינו לטובה.

מוזסר אבות

הדרכה מעשית בפרשת השבוע

כוחה של תורה - להפוך את המרירות למתיקות ואת הקללה לברכה

הכוח להפוך את החושך לאור

סולתה של התורה הקדושה אינה מסתכמת רק בהיותה ספר חוקים והוראות, אלא טמון בה כוח אלוף עצום המשנה את המציאות עצמה. בעוד שבריאת העולם נעשתה באופן המון על הבריאה מפני מידת הדין, באה נתינת התורה והעניקה ליהודי כוח נשגב, הכוח לא רק לברוח מן הרע, אלא להתמודד עמו, לברר אותו, ולהפוך את הקללה עצמה לברכה עצומה. זוהי עבודת החיים של כל יהודי, לקחת את החומר והקשיים, ובכוח עמלה של תורה להעלות אותם לשורשם ולהפוך אותם לאור גדול.

לשון ברכה ולשון אריה

בפרשתנו אמרת התורה (דברים יא כ) ראה אצבי נתן לפיכם היום כרבה וקללה. יש לבאר זאת על פי מה שאמר חז"ל (ירושלמי תעני פרק ב הלכה א) במעשה בריאת העולם, שפוחת באות ב"ת בראשית ברא. ואמרו חז"ל, לפיכך פתח באות ב"ת ולא באות א"ף, כי ב"ת היא לשון ברכה ואל"ף לשון ארור, ועל ידי שהעולם נברא בלשון ברכה יהיה לו יותר קיום מאשר אילו היה נברא באל"ף הרומזת לקללה.

מבואר כאן הכוח הגדול הטמון באותיות הקדושות שבהן נבראו שמיים וארץ, כמבואר בעומק דברי חז"ל (זוהר תרומה קסא ע"א) אסתכל באורייתא וברא עלמא. ולעולם האותיות הללו מחיות ומקיימות את כל העולמות, ולכל אות יש כוח לעצמה לטוב ולרוע, ולכן דקדק הבורא לפתוח את הבריאה באות שיש בה ברכה ולא קללה.

כוח התורה מוחכים את הדין לרחמים

והנה במדרש (פראשית רבה א) אמרו, אמר רבי אלעזר בר חנינא בשם רבי אחא, עשרים ושישה דורות הייתה האל"ף קוראת תיגר לפני כיסא של הקדוש ברוך הוא. אמרה לפני, ריבנו של עולם אני ראשונה של אותיות ולא בראת עולמך בי. אמר לה הקדוש ברוך הוא, העולם ומלואו לא נברא אלא בזכות התורה, למחר אני בא ליתן תורה בסיני ואני פותח תחילה אלא בך, שנאמר אצבי ה' אלקיך.

ויש להבין דברי חכמים, אם מתחילת בריאת העולם לא פתח באל"ף משום שיש במשמעה קללה, מדוע כשפותח בסיני כן ניתן לפתוח בלשון זו. פירש רבי שלמה קלוגר ע"ה (אמרי שפר ריש בראשית) כי אכן העולם מצד עצמו אינו יכול להתקיים באות אל"ף כדי שלא יתעורר כוח הארור. אבל עשרת הדיברות פותחים באות אל"ף של אצבי, כי התורה יש בה כוח להפוך את הקללה לברכה. וזהו שאמרו חז"ל שהייתה האות אל"ף קוראת תיגר על שלא נברא בה העולם, ואמר לה הקדוש ברוך הוא שיעשרת הדיברות יפתחו בה, כי מכיוון שניתנה התורה, ניתן בה הכוח להפוך את הקללה לברכה ואת הדין לרחמים.

עבודת האדם להפוך את הרע שבו לטוב

אמנם עדיין קשה, הגם שבכוח התורה אפשר להפוך את הקללה לברכה, מכל מקום הרי היה יכול לפתוח את התורה באות ב"ת שהיא בעצמה לשון ברכה, ולא לפתוח באל"ף ולהזדקק להפוך את הקללה. ונראה לומר על פי הפסוק שלפנינו ראה אצבי נתן לפיכם היום כרבה וקללה, שהתורה כוללת בתוכה גם קללה וברכה. התורה נותנת לפניהם גם את כוח הברכה וגם את הכלים להתמודד עם הקללה.

כך גם האדם כולל בתוכו טוב ורע, ורעויות וגשמויות. ולפיכך פותחת התורה דווקא בלשון קללה, כדי לתת כוח ליהודי להפוך את הקללה לברכה. על ידי כוחה של התורה זוכה האדם להפוך גם את הרע שבו ואת תאוותיו לטובה ולברכה מוחלטת.

במתן תורה ניתן לתחתונים הכוח לעורר את העליונים

קודם מתן תורה לא היה ביכולת האדם להפוך את הרע לטוב, כי עדיין לא ניתן הכוח בתחתונים לעורר במעשיהם השפעה מהעליונים. בריאת העולם הייתה באיתוראות דלעילא, ללא התעוררות התחתונים, בבחינת עולם קסד יבנה. התעורר נחת רוח במרום כמה שעתידים לקיים תורה ומצוות בעולם, וכן נמשך קיום העולם בחסד הבורא בלבד עד למתן תורה. לכן לא נברא העולם אלא באות ב"ת הרומזת לברכה, כי עדיין לא היה בכוח התחתונים להפוך את הקללה לברכה.

אמנם כשבא ליתן תורה לישראל פתח באות אל"ף, כדי שיהפכו ישראל את הקללה לברכה. כי במתן תורה ניתן הכוח בידי האדם שיהיה מעשיו משפיעים בעליונים, וכן יהיה ביכולתו להפוך את הרע שבקרב לטובה בכוח התורה.

הוראה למעשה:

לעיתים אנו מוצאים בעצמנו מידות רעות, נטיות שליליות או קשיים מבית ומחוץ שנראים כמעין קללה. עלינו לדעת שעל ידי עסק התורה וחיבור לפנימיותה, יש בידינו כוח אלוף לקחת את אותן מידות עצמן ולהשתמש בהן לעבודת השם. במקום להישרב מול קושי או ניסיון, נאחז בעוז התורה הקדושה, ונקבש מהשם יתברך שייתן לנו את הכוח להפוך את החושך לאור, ואת המרירות למתיקות ולברכה.